

وضعیت سکوهای برخط (پلتفرم‌های آنلاین) و چالش‌های حقوقی آن‌ها

غلامرضا جاهدماه

دانش آموخته کارشناسی ارشد گروه حقوق خصوصی موسسه آپادانا عضو کانون وکلای قوه قضائیه

چکیده

هدف: با گسترش فناوری‌های دیجیتال، سکوهای برخط به عنوان بسترهای اصلی ارائه خدمات متنوع در فضای مجازی نقش کلیدی یافته‌اند. این پلتفرم‌ها با فراهم کردن امکان تبادل اطلاعات، خرید و فروش، و ارائه خدمات مختلف، تأثیر عمیقی بر اقتصاد و فرهنگ جامعه داشته‌اند. اما این رشد سریع با چالش‌های حقوقی متعددی همراه است که ناشی از نبود قوانین جامع، ابهام در مسئولیت‌ها و پراکندگی مقررات است. **روش:** در این پژوهش، با استفاده از روش اسنادی و تطبیقی، قوانین و مقررات مرتبط با مسئولیت حقوقی و کیفری پلتفرم‌های آنلاین در ایران و مقایسه‌ای با نظام‌های حقوقی آمریکا و اروپا مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین پرونده‌های قضایی و آیین‌نامه‌های مرتبط تحلیل شده‌اند تا وضعیت موجود و خلأهای قانونی شناسایی شود. **یافته‌ها:** مسئولیت کیفری پلتفرم‌ها در ایران عمدتاً بر اساس ماده ۷۵۱ قانون مجازات اسلامی و ماده ۷۴۷ قانون مجازات اسلامی تعیین می‌شود که در آن پلتفرم‌ها به عنوان اشخاص حقوقی در صورت ارتکاب جرم رایانه‌ای مسئول شناخته می‌شوند. اصل شخصی بودن مسئولیت در نظام حقوقی ایران حاکم است و معمولاً مسئولیت اعمال کاربران بر عهده خود آنان است، مگر در مواردی که پلتفرم سوءنیت یا تقصیر سنگین داشته باشد. قوانین موجود، از جمله قانون جرائم رایانه‌ای، پلتفرم‌ها را ملزم به پالایش فعالانه محتواهای مجرمانه کرده‌اند، اما فقدان مصونیت قانونی مشخص باعث شده است که پلتفرم‌ها در معرض خطرات قضایی جدی قرار گیرند. در مقایسه با نظام‌های حقوقی آمریکا و اروپا، ایران در زمینه مسئولیت مدنی پلتفرم‌ها نسبت به نقض حریم خصوصی کاربران، رویکرد متفاوتی دارد و طرح‌های قانونی جدیدی در حال تدوین است که مسئولیت‌پذیری بیشتر پلتفرم‌ها را هدف قرار می‌دهد. پراکندگی مقررات و نبود نهاد تنظیم‌گر واحد، چالش‌های نظارتی و حقوقی را تشدید کرده است و موجب ناطمینانی در فضای کسب‌وکار دیجیتال شده است. **نتایج:** وضعیت حقوقی سکوهای برخط در ایران نیازمند تدوین قوانین جامع و شفاف است که حدود مسئولیت کیفری و مدنی پلتفرم‌ها را به روشنی تعیین کند. همچنین ایجاد چارچوب‌های قانونی مشخص برای پالایش محتوا و حفظ حریم خصوصی کاربران، همراه با تضمین مصونیت قانونی معقول برای پلتفرم‌ها، از الزامات توسعه پایدار اقتصاد دیجیتال است. به علاوه، آموزش مراجع قضایی و ایجاد نهاد تنظیم‌گر واحد برای هماهنگی و نظارت بر فعالیت‌های پلتفرم‌ها ضروری است.

واژگان کلیدی: پلتفرم‌های آنلاین، مسئولیت مدنی، قانون جرائم رایانه‌ای، حریم خصوصی، پالایش محتوا، فضای مجازی، قانونگذاری دیجیتال، مصونیت قانونی، نظام حقوقی ایران

۱-مقدمه

با پیشرفت فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، سکوهای برخط یا پلتفرم‌های آنلاین به یکی از ارکان اصلی فضای دیجیتال تبدیل شده‌اند. این پلتفرم‌ها با فراهم آوردن بستری مناسب برای ارائه خدمات متنوع از جمله تجارت الکترونیک، شبکه‌های اجتماعی، خدمات مالی و آموزشی، نقش مهمی در تسهیل ارتباطات و تبادل اطلاعات ایفا می‌کنند. رشد سریع و گسترده فعالیت این سکوها، علاوه بر ایجاد فرصت‌های اقتصادی و فرهنگی، چالش‌های حقوقی و قضایی متعددی را نیز به همراه داشته است (حیدری و کندی، ۱۴۰۴). در ایران، با افزایش استفاده از این پلتفرم‌ها، موضوع تعیین حدود مسئولیت حقوقی آنها و کاربرانشان به یکی از مسائل مهم حقوق فضای مجازی تبدیل شده است. نبود قوانین جامع و شفاف، ابهام در مسئولیت کیفری و مدنی، پراکندگی مقررات و ضعف در ساختار نظارتی، موجب شده است که بسیاری از مسائل حقوقی مرتبط با سکوها برخط به صورت موردی و غیرسیستماتیک حل و فصل شود. این شرایط، علاوه بر ایجاد نااطمینانی حقوقی برای فعالان حوزه دیجیتال، می‌تواند تهدیدی برای حقوق کاربران و امنیت فضای مجازی به شمار رود. لذا بررسی وضعیت حقوقی سکوها برخط و چالش‌های مرتبط با مسئولیت آنها، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است تا بتوان با تدوین چارچوب‌های قانونی و سیاست‌گذاری‌های مناسب، زمینه توسعه پایدار و امن فضای مجازی را فراهم آورد. در این راستا، شناخت دقیق رویکردهای حقوقی موجود و تحلیل نقاط ضعف و قوت آنها، گامی اساسی در جهت اصلاح و بهبود نظام حقوقی فضای مجازی ایران محسوب می‌شود. در مجموع، رویکرد حقوقی فعلی در ایران بر پایه مسئولیت محدود پلتفرم‌ها و مسئولیت عمده کاربران استوار است، اما با توجه به پیچیدگی‌های فضای مجازی و تنوع سکوها، نیاز به قوانین جامع‌تر، تعریف دقیق‌تر مفاهیم و ایجاد نهادهای تنظیم‌گر منسجم احساس می‌شود. (علوی، ذوالفقاری، براتی، ۱۴۰۴).

با گسترش فناوری‌های دیجیتال و توسعه فضای مجازی، پلتفرم‌های برخط (آنلاین) به بستری حیاتی برای انجام معاملات، ارائه خدمات و تبادل اطلاعات تبدیل شده‌اند. این تحول، ضمن ایجاد فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی نوین، چالش‌های حقوقی و به ویژه حقوق مدنی را نیز به همراه داشته است. در حقوق مدنی ایران، موضوع مسئولیت حقوقی این سکوها و کاربران آنها، یکی از مسائل نوظهور و پیچیده است که نیازمند بررسی دقیق و نظام‌مند است. مسئله اصلی در این حوزه، فقدان چارچوب حقوقی جامع و مشخص برای تعیین حدود مسئولیت مدنی و کیفری پلتفرم‌های آنلاین است. قوانین فعلی، از جمله قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸، به صورت پراکنده و ناقص به مسئولیت این پلتفرم‌ها پرداخته‌اند و بیشتر تمرکز بر جرائم سایبری و مسئولیت کیفری بوده است. در مقابل، مسئولیت مدنی ناشی از نقض تعهدات قراردادی، خسارات ناشی از محتوای منتشر شده توسط کاربران، نقض حریم خصوصی و مالکیت فکری، به طور کامل و شفاف در قوانین مدنی ایران تعریف نشده است. این خلا قانونی باعث شده است که در عمل، پلتفرم‌ها و کاربران با ابهام و نااطمینانی مواجه باشند و مراجع قضایی نیز در تصمیم‌گیری‌ها دچار سردرگمی شوند از آنجا که پلتفرم‌های آنلاین نقش واسطه‌ای و تسهیل‌گر در معاملات و ارتباطات دیجیتال دارند، تعیین دقیق مسئولیت حقوقی آنها از اهمیت بالایی برخوردار است. این موضوع نه تنها به حفظ حقوق کاربران و جلوگیری از سوءاستفاده‌های احتمالی کمک می‌کند، بلکه زمینه‌ساز رشد سالم و پایدار اقتصاد دیجیتال است. در صورت عدم وجود قوانین شفاف، علاوه بر آسیب به حقوق افراد، امنیت حقوقی کسب‌وکارهای دیجیتال نیز به خطر می‌افتد و سرمایه‌گذاری و نوآوری در این حوزه محدود می‌شود. ضرورت این پژوهش از چند جنبه قابل توجه است: (مدیو جونی و همکاران، ۱۴۰۰).

قوانین موجود در ایران به صورت پراکنده و اغلب با تأخیر نسبت به تحولات فناوری تدوین شده‌اند و پاسخگوی نیازهای حقوقی جدید نیستند. به ویژه در حوزه حقوق مدنی، نبود تعاریف دقیق درباره مسئولیت مدنی پلتفرم‌ها، شرایط تحقق مسئولیت، و سازوکارهای جبران خسارت، خلأ جدی ایجاد کرده است. با وجود پیش‌بینی مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی در

قانون مجازات اسلامی، هنوز در عمل تعیین حدود مسئولیت پلتفرم‌ها در قبال محتوا و رفتار کاربران، نحوه برخورد با تخلفات و ضمانت اجرای حقوقی آن‌ها با چالش مواجه است. این امر موجب نااطمینانی حقوقی برای فعالان این حوزه شده است. تطبیق با سوابق پژوهشی و تجارب جهانی: پژوهش‌های انجام شده در ایران نشان می‌دهد که عدم درک صحیح مراجع قضایی از ماهیت و کارکرد پلتفرم‌ها، یکی از عوامل اصلی بروز مشکلات حقوقی است. همچنین، مقایسه با نظام‌های حقوقی پیشرفته‌تر، ضرورت بازنگری و به‌روزرسانی قوانین را آشکار می‌سازد. (موالی زاده، ۱۳۹۵)

با توجه به اهمیت حریم خصوصی، امنیت داده‌ها و حقوق مالکیت فکری در فضای مجازی، تدوین چارچوب حقوقی دقیق برای حمایت از کاربران و تعیین مسئولیت پلتفرم‌ها امری حیاتی است که بدون آن، توسعه پایدار اقتصاد دیجیتال و اعتماد عمومی ممکن نخواهد بود. مطالعات و مقالات متعدد در حوزه حقوق دیجیتال و فضای مجازی در ایران، بر ضرورت تدوین قوانین مدنی جدید یا اصلاح قوانین موجود تأکید کرده‌اند. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که قوانین فعلی بیشتر به جنبه کیفری پرداخته‌اند و بخش مدنی، که شامل مسئولیت قراردادی، مسئولیت خارج از قرارداد و جبران خسارت است، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. همچنین، فقدان تعریف دقیق «پلتفرم» و «مسئولیت واسطه‌ای» در قوانین مدنی، موجب شده است که در محاکم قضایی، تصمیم‌گیری‌ها بر اساس برداشت‌های موردی و غیرسیستماتیک انجام شود. (محمد زاده، ۱۳۹۸) پژوهشگران حقوق مدنی معتقدند که برای پاسخگویی به چالش‌های نوین فضای مجازی، باید مفاهیم سنتی مسئولیت مدنی بازتعریف شود و سازوکارهای جدیدی برای تعیین مسئولیت و جبران خسارات ناشی از فعالیت‌های پلتفرم‌ها طراحی گردد. این امر مستلزم بررسی تطبیقی با نظام‌های حقوقی موفق و استفاده از تجربیات بین‌المللی است تا ضمن حفظ اصول حقوقی ایران، پاسخگوی نیازهای فضای دیجیتال باشد با توجه به اهمیت روزافزون پلتفرم‌های آنلاین در اقتصاد و زندگی اجتماعی و همچنین چالش‌های حقوقی ناشی از فعالیت آن‌ها، پژوهش در زمینه تعیین حدود مسئولیت حقوقی این سکوها در چارچوب حقوق مدنی ایران، از ضرورت بالایی برخوردار است. این پژوهش می‌تواند به روشن شدن ابهامات قانونی، تقویت امنیت حقوقی و تسهیل توسعه اقتصاد دیجیتال کمک کند و زمینه‌ساز اصلاحات قانونی و سیاست‌گذاری‌های مؤثر در این حوزه باشد. (رحمدل، ۱۳۹۷)

۲- تعاریف مفاهیم و مبانی نظری

۲-۱- پلتفرم‌های آنلاین:

پلتفرم‌های آنلاین یا سکوهایی برخط، بسترهای دیجیتالی هستند که امکان تعامل و تبادل اطلاعات، کالا و خدمات را میان کاربران فراهم می‌کنند. این پلتفرم‌ها معمولاً نقش واسطه‌ای دارند و فعالیت‌هایی مانند ذخیره، پردازش و ارائه محتوا یا خدمات را به درخواست کاربران انجام می‌دهند. در حقوق ایران، پلتفرم‌ها معمولاً دارای ویژگی‌های بازار چندجانبه و ایجاد ارزش برای طرفین هستند و مسئولیت آن‌ها در قبال اعمال کاربران بر اساس اصل شخصی بودن مسئولیت تعیین می‌شود. (محمد زاده، ۱۳۹۸)

۲-۲- مسئولیت مدنی:

مسئولیت مدنی به معنای الزام قانونی به جبران خسارت یا ضررهای وارده به دیگران است که در حقوق ایران بر اساس قواعد عمومی مسئولیت و اصل شخصی بودن مسئولیت استوار است. در زمینه پلتفرم‌های آنلاین، مسئولیت مدنی عمدتاً متوجه کاربر است مگر آنکه پلتفرم به سبب تقصیر سنگین یا سوءنیت خود مسئول شناخته شود. همچنین مسئولیت مدنی شامل مسئولیت ناشی از نقض تعهدات قراردادی و جبران خسارات وارده به اشخاص ثالث می‌شود. (جعفری، ۱۳۹۵)

۲-۳- قانون جرائم رایانه‌ای:

قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸، چارچوب حقوقی مقابله با جرائم مرتبط با فناوری اطلاعات و فضای مجازی را تعیین می‌کند. این قانون در ماده ۷۵۱، مسئولیت ارائه‌دهندگان خدمات میزبانی (از جمله پلتفرم‌ها) را در قبال محتوای مجرمانه تنظیم کرده است و آنها را ملزم به حذف محتوای مجرمانه پس از دریافت دستور قضایی می‌داند. همچنین ماده ۷۴۷ قانون مجازات اسلامی مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی از جمله پلتفرم‌ها را در ارتکاب جرائم رایانه‌ای مشخص می‌کند. (انصاری، ۱۳۹۹)

۲-۴- حریم خصوصی:

حریم خصوصی به معنای حق افراد برای حفظ اطلاعات شخصی و کنترل بر داده‌های خود است. در فضای مجازی، حفظ حریم خصوصی اهمیت ویژه‌ای دارد و نقض آن توسط کاربران یا پلتفرم‌ها می‌تواند مسئولیت مدنی و کیفری به دنبال داشته باشد. در حقوق ایران، اصل شخصی بودن مسئولیت باعث شده است که عمدتاً کاربران مسئول نقض حریم خصوصی باشند، اما طرح‌های قانونی جدید مانند «طرح قانون صیانت از حقوق کاربران در فضای مجازی» به دنبال مسئولیت‌پذیری بیشتر پلتفرم‌ها در این زمینه هستند. (ون دایک، جان، ۱۴۰۱)

۲-۵- پالایش محتوا:

پالایش محتوا به فرایند بررسی، کنترل و حذف محتوای مجرمانه، نامناسب یا مغایر با قوانین توسط پلتفرم‌های آنلاین گفته می‌شود. در ایران، پلتفرم‌ها مکلف به حذف محتوای مجرمانه پس از دستور قضایی هستند، اما الزام به پالایش فعالانه محتوا می‌تواند منجر به کاهش تولید محتوا و چالش‌های حقوقی شود. (پاد، ۱۳۹۸)

۲-۶- فضای مجازی:

فضای مجازی محیطی دیجیتال است که در آن ارتباطات، تبادل اطلاعات و فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی از طریق شبکه‌های اینترنتی و فناوری‌های اطلاعاتی انجام می‌شود. این فضا شامل پلتفرم‌های آنلاین، شبکه‌های اجتماعی، فروشگاه‌های اینترنتی و سایر خدمات دیجیتال است که با پیچیدگی‌های حقوقی خاصی همراه است. (زیبر، اولریش، ۱۴۰۱)

۲-۷- قانونگذاری دیجیتال:

قانونگذاری دیجیتال به تدوین و تصویب قوانین و مقرراتی گفته می‌شود که به تنظیم فعالیت‌ها، حقوق و مسئولیت‌ها در فضای دیجیتال و فناوری‌های نوین می‌پردازد. در ایران، قانونگذاری دیجیتال هنوز در مراحل اولیه است و قوانین موجود مانند قانون جرائم رایانه‌ای نیازمند بازنگری و تکمیل برای پاسخگویی به تحولات فناوری هستند. (اجلالی، ۱۴۰۱)

۲-۸- مصونیت قانونی:

مصونیت قانونی به حالتی گفته می‌شود که پلتفرم‌های آنلاین در قبال برخی اقدامات کاربران یا محتوای منتشر شده، از مسئولیت حقوقی معاف باشند. در نظام حقوقی ایران، اصل بر عدم مسئولیت پلتفرم‌ها است مگر در مواردی که سوءنیت یا تقصیر سنگین اثبات شود. این مصونیت باید به گونه‌ای تنظیم شود که تعادل میان آزادی بیان و جلوگیری از انتشار محتوای نامشروع برقرار شود. (علوی و همکاران، ۱۴۰۴)

۳- تبیین و تحلیل وضعیت سکوهای بر خط و چالش‌های حقوقی آن‌ها در ایران

پلتفرم‌های آنلاین به عنوان واسطه‌های دیجیتال، نقش مهمی در تسهیل معاملات، ارائه خدمات و تبادل اطلاعات در فضای مجازی ایفا می‌کنند. با این حال، ماهیت پیچیده این سکوها و گستردگی فعالیت‌های آنها، چالش‌های حقوقی متعددی به ویژه

در حوزه مسئولیت کیفری و مدنی ایجاد کرده است که نظام حقوقی ایران هنوز به طور کامل نتوانسته به آنها پاسخ دهد. (حیدری آقامیری کندی، ۱۴۰۴).

۳-۱- ماهیت و مسئولیت پلتفرم‌های آنلاین در نظام حقوقی ایران

مطابق تحلیل‌های حقوقی موجود، پلتفرم‌های آنلاین در ایران به عنوان اشخاص حقوقی شناخته می‌شوند که می‌توانند مسئولیت کیفری داشته باشند. بر اساس ماده ۷۴۷ قانون مجازات اسلامی، اگر جرم رایانه‌ای به نام و در راستای منافع شخص حقوقی صورت گیرد، شخص حقوقی مسئول شناخته می‌شود همچنین ماده ۷۵۱ قانون جرائم رایانه‌ای، ارائه‌دهندگان خدمات میزبانی را ملزم به حذف محتوای مجرمانه پس از دریافت دستور قضایی کرده است این دو ماده، چارچوب کلی مسئولیت کیفری پلتفرم‌ها را در ایران ترسیم می‌کنند با این حال، چالش اصلی در تبیین دقیق ماهیت پلتفرم و تعیین حدود مسئولیت آنهاست. به دلیل ابهام در تعریف پلتفرم و گستردگی خدمات ارائه شده، تعیین اینکه کدام بخش از فعالیت‌های پلتفرم مشمول مسئولیت است، دشوار است. به علاوه، برخی پلتفرم‌ها دارای ماژول‌های متعددی هستند که هر یک ممکن است نیازمند مجوز و رعایت الزامات خاص باشند. (علوی، و همکاران، ۱۴۰۴)

۳-۱-۱- مسئولیت مدنی و چالش‌های آن

در حوزه مسئولیت مدنی، اصل شخصی بودن مسئولیت در حقوق ایران حاکم است و معمولاً مسئولیت ناشی از اعمال کاربران بر عهده خود آنان است، مگر آنکه پلتفرم به سبب تقصیر یا سوءنیت خود مسئول شناخته شود این اصل باعث شده است که پلتفرم‌ها در قبال نقض حریم خصوصی، خسارات ناشی از محتوای منتشر شده یا عدم تحقق تعهدات قراردادی، مسئولیت محدودی داشته باشند. با این حال، پژوهش‌ها نشان می‌دهد که در عمل، فقدان قوانین مدون و شفاف در این حوزه، موجب سردرگمی قضات و فعالان اقتصادی شده است. به عنوان مثال، فروشگاه‌های اینترنتی و بازارهای الکترونیکی به عنوان پلتفرم‌هایی که نقش واسطه‌ای دارند، در حقوق ایران بر اساس قانون تجارت الکترونیک و قانون حمایت از حقوق مصرف‌کننده مسئول شناخته می‌شوند، اما این مسئولیت به طور کامل و دقیق تعیین نشده است. (موالی زاده، ۱۳۹۵)

۳-۱-۲- پالایش محتوا و مصونیت قانونی

یکی از مهم‌ترین چالش‌های حقوقی پلتفرم‌ها، مسئله پالایش محتوا و نحوه برخورد با محتوای مجرمانه یا نامناسب است. قانون جرائم رایانه‌ای ایران پلتفرم‌ها را موظف به حذف محتوای مجرمانه پس از دستور قضایی کرده است، اما الزام به پالایش فعالانه محتوا در قوانین فعلی به طور کامل پیش‌بینی نشده است این موضوع باعث شده که پلتفرم‌ها در معرض خطرات قضایی جدی قرار گیرند و مصونیت قانونی کافی نداشته باشند.

نمونه بارز این چالش، پرونده مدیرعامل پلتفرم آپارات است که به دلیل بارگذاری محتوای مجرمانه، علیرغم حذف سریع آن، به مجازات سنگینی محکوم شد این وضعیت، نااطمینانی حقوقی گسترده‌ای برای فعالان فضای دیجیتال ایجاد کرده و مانع سرمایه‌گذاری و نوآوری در این حوزه شده است. (جعفری، ۱۳۹۵)

۳-۲- اهمیت و ضرورت تدوین قوانین جامع

با توجه به پیچیدگی‌های فضای مجازی و نقش کلیدی پلتفرم‌ها در اقتصاد دیجیتال، تدوین قوانین جامع و شفاف که مسئولیت کیفری و مدنی پلتفرم‌ها را به طور دقیق تعیین کند، ضروری است. این قوانین باید تعادلی میان حمایت از حقوق کاربران، حفظ حریم خصوصی، آزادی بیان و تضمین امنیت حقوقی پلتفرم‌ها برقرار کنند همچنین ایجاد نهادهای تنظیم‌گر واحد و آموزش مراجع قضایی در زمینه ماهیت و مسئولیت‌های پلتفرم‌ها، می‌تواند به کاهش ابهامات و بهبود فضای حقوقی کمک کند.

در نظام حقوقی ایران، رویکرد فعلی به مسئولیت پلتفرم‌های آنلاین مبتنی بر اصل شخصی بودن مسئولیت و مسئولیت محدود پلتفرم‌ها است. با این حال، ابهامات متعدد در تعاریف، نبود قوانین جامع و مصونیت قانونی ناکافی، چالش‌های جدی ایجاد کرده است که نیازمند بازنگری و اصلاحات اساسی است. تدوین چارچوب حقوقی دقیق و هماهنگ، کلید توسعه پایدار و امن فضای دیجیتال در ایران محسوب می‌شود. (محمد زاده، ۱۳۹۸)

۳-۳- نقش مسئولیت مدنی پلتفرم‌ها در نقض حریم خصوصی

به طور کلی بر اساس اصل شخصی بودن مسئولیت در حقوق ایران تبیین می‌شود؛ یعنی مسئولیت اصلی نقض حریم خصوصی متوجه کاربر ناقض است و پلتفرم‌ها به طور معمول مسئولیت مستقیمی ندارند مگر در مواردی که خود مرتکب تقصیر یا قصور شده باشند در واقع، پلتفرم‌های آنلاین به عنوان فضای تسهیل‌کننده فعالیت کاربران شناخته می‌شوند و صرف ایجاد این فضا به معنای مسئولیت مدنی آنها نیست، مگر آنکه با کوتاهی یا بی‌توجهی در مدیریت و کنترل محتوا زمینه نقض حریم خصوصی را فراهم کنند. (انصاری، ۱۳۹۹)

مطالعات تطبیقی نشان می‌دهد که در نظام‌های حقوقی آمریکا و اروپا نیز پلتفرم‌ها به جز در موارد استثنایی مسئولیت مدنی مستقیمی در قبال نقض حریم خصوصی توسط کاربران ندارند در ایران نیز با توجه به تأکید بر اصل شخصی بودن مسئولیت و قاعده مسئولیت مباشر در فرض اجتماع مباشر و سبب، امکان تحمیل مسئولیت مدنی به پلتفرم‌ها در قبال نقض حریم خصوصی اطلاعاتی از سوی کاربران وجود ندارد، مگر آنکه پلتفرم به دلیل تقصیر یا قصور در کنترل و مدیریت محتوا مسئول شناخته شود از سوی دیگر، با توجه به پیچیدگی‌های فضای مجازی و افزایش احتمال نقض حریم خصوصی، طرح‌هایی مانند «طرح قانون صیانت از حقوق کاربران در فضای مجازی» در ایران در حال تدوین است که به دنبال مسئولیت‌پذیری بیشتر پلتفرم‌ها و حمایت از حقوق کاربران از جمله حریم خصوصی آنهاست این رویکرد نسبت به نظام‌های حقوقی آمریکا و اروپا متفاوت بوده و می‌تواند زمینه‌ساز تغییرات مهمی در مسئولیت مدنی پلتفرم‌ها باشد. در مجموع، مسئولیت مدنی پلتفرم‌ها در نقض حریم خصوصی به دو عامل کلیدی بستگی دارد: اول، اثبات تقصیر یا قصور پلتفرم در مدیریت و کنترل محتوا و دوم، وجود رابطه سببیت میان اقدام یا ترک فعل پلتفرم و ورود خسارت به حقوق کاربران در نبود این عوامل، مسئولیت مدنی متوجه کاربر ناقض است. (جعفری، ۱۳۹۵)

۴- مبانی نظری و مروری بر نظریه‌ها درباره مسئولیت مدنی پلتفرم‌های آنلاین

مسئولیت مدنی پلتفرم‌های آنلاین در قبال نقض حریم خصوصی کاربران، موضوعی است که در نظام‌های حقوقی مختلف با رویکردهای متفاوتی مواجه شده است. مبانی نظری این مسئله عمدتاً بر پایه اصول مسئولیت مدنی، نقش واسطه‌ای پلتفرم‌ها و رابطه سببیت بین اقدام یا ترک فعل پلتفرم و ورود خسارت استوار است.

۴-۱- اصل شخصی بودن مسئولیت و مسئولیت مباشر

در حقوق ایران، اصل شخصی بودن مسئولیت مدنی حاکم است؛ یعنی هر فرد یا شخص حقوقی فقط در قبال اعمال خود مسئول است و مسئولیت ناشی از اعمال دیگران به طور مستقیم بر عهده او نیست مگر در مواردی که قاعده مسئولیت مباشر (وجود اجتماع مباشر و سبب) اثبات شود. بر این اساس، پلتفرم‌های آنلاین که نقش تسهیل‌کننده و واسطه‌ای دارند، معمولاً مسئولیت مستقیمی در قبال نقض حریم خصوصی توسط کاربران ندارند مگر آنکه با تقصیر یا قصور خود در مدیریت محتوا، زمینه نقض را فراهم کرده باشند. (علوی و همکاران، ۱۴۰۴)

۴-۲- رویکردهای مسئولیت در نظام‌های حقوقی مختلف

مدل آمریکایی (مصونیت نسبی): در آمریکا، پلتفرم‌ها در بیشتر موارد از مسئولیت مدنی در قبال محتوای کاربران معاف هستند مگر در موارد استثنایی. این رویکرد به آنها اجازه می‌دهد تا بدون ترس از مسئولیت گسترده، به فعالیت خود ادامه دهند. مدل اروپایی (مسئولیت محدود مشروط): در اروپا، پلتفرم‌ها مسئولیت محدودی دارند که مشروط به اقدام سریع برای حذف محتوای مجرمانه یا نقض‌کننده حقوق دیگران است. این مدل تعادلی میان حمایت از حقوق کاربران و آزادی فعالیت پلتفرم‌ها ایجاد می‌کند رویکردهای آسیایی (نظارت پیشینی): برخی کشورهای آسیایی رویکرد نظارت پیشینی و کنترل محتوا را اتخاذ کرده‌اند که مسئولیت پلتفرم‌ها را در قبال محتوای منتشر شده افزایش می‌دهد. (موالی زاده، ۱۳۹۵)

۵- نظریه‌های مسئولیت مدنی مرتبط با پلتفرم‌ها

۱-۵- نظریه مسئولیت تضامنی و مباشر:

در صورتی که پلتفرم با اقدام یا ترک فعل خود، نقش مؤثری در نقض حقوق داشته باشد، می‌تواند به عنوان مباشر یا شریک در ورود خسارت مسئول شناخته شود.

۲-۵- نظریه مسئولیت مبتنی بر آگاهی و کنترل:

این نظریه پیشنهاد می‌کند مسئولیت مدنی پلتفرم‌ها باید متناسب با میزان آگاهی و کنترل آنها بر محتوا و کاربران تعیین شود. به عبارت دیگر، هرچه پلتفرم توانایی فنی و عملی بیشتری برای پیشگیری از نقض حقوق داشته باشد، مسئولیت آن نیز افزایش می‌یابد. (محمد زاده، ۱۳۹۸)

۳-۵- نظریه مصونیت قانونی مشروط:

این نظریه بر ضرورت وجود مصونیت قانونی برای پلتفرم‌ها تأکید دارد اما این مصونیت باید مشروط به رعایت الزامات قانونی و اقدام به حذف محتوای مجرمانه باشد تا تعادل میان آزادی فعالیت و حفظ حقوق کاربران برقرار شود.

۶- مبانی فقهی و حقوق اسلامی

گزارش‌های آموزشی و پژوهش‌های فقهی در ایران نیز به دنبال یافتن نظام مسئولیت مدنی متناسب با اقتضائات فضای مجازی و پلتفرم‌های دیجیتال هستند. این مبانی بر تأکید بر عدالت، حفظ حقوق افراد و مسئولیت‌های ناشی از حقوق و تکالیف اشخاص در بستر پلتفرم‌ها تأکید دارند و تلاش می‌کنند قواعد فقهی را با مقتضیات نوین تطبیق دهند. (محمد زاده، ۱۳۹۸)

۷- رویکردهای مختلف جهانی مسئولیت پلتفرم‌ها

۱-۷- مدل آمریکایی (مصونیت نسبی پلتفرم‌ها):

در آمریکا، پلتفرم‌ها معمولاً از مسئولیت مدنی گسترده در قبال محتوای کاربران معاف هستند. این رویکرد به آنها اجازه می‌دهد تا بدون نگرانی از مسئولیت حقوقی زیاد، به فعالیت خود ادامه دهند. پلتفرم‌ها بیشتر نقش تسهیل‌کننده دارند و مسئولیت حذف یا کنترل محتوا محدود به موارد خاص و استثنایی است. این مدل بر آزادی فعالیت اقتصادی و نوآوری تأکید دارد و مصونیت قانونی نسبی برای پلتفرم‌ها قائل است. (رحمدل، ۱۳۹۷)

۷-۲- مدل اروپایی (مسئولیت محدود مشروط):

در اروپا، پلتفرم‌ها مسئولیت محدودی دارند که مشروط به اقدام سریع و مؤثر برای حذف محتوای مجرمانه یا ناقض حقوق دیگران است. این رویکرد تعادلی میان حفظ حقوق کاربران و آزادی فعالیت پلتفرم‌ها ایجاد می‌کند و پلتفرم‌ها را ملزم به نظارت و پالایش محتوا در چارچوب قوانین می‌داند.

۷-۳- مدل آسیایی (نظارت پیشینی و کنترل شدید):

برخی کشورهای آسیایی مانند چین، رویکردی سختگیرانه‌تر دارند که پلتفرم‌ها را ملزم به نظارت پیشینی و کنترل شدید محتوا می‌کند. این مدل با هدف حفظ امنیت ملی، کنترل اطلاعات و جلوگیری از انتشار محتوای نامطلوب، مسئولیت سنگین‌تری بر عهده پلتفرم‌ها می‌گذارد. (محمد زاده، ۱۳۹۸)

۸- حکمرانی پلتفرم‌ها:

علاوه بر تفاوت‌های قانونی، رویکردهای حکمرانی پلتفرم‌ها نیز متفاوت است. برخی کشورها به سمت «خودحکمرانی» پلتفرم‌ها گرایش دارند که در آن پلتفرم‌ها قوانین و سیاست‌های خود را برای کنترل محتوا وضع می‌کنند، در حالی که برخی دیگر «حکمرانی از بیرون» (تنظیم مقررات توسط دولت‌ها) یا «حکمرانی مشترک» (ترکیبی از هر دو) را دنبال می‌کنند.

۸-۱- چالش‌های جهانی و راهکارهای بومی:

سلطه پلتفرم‌های بزرگ جهانی (مانند گوگل و فیسبوک) بر داده‌ها و خدمات، باعث شده کشورهای مختلف به دنبال توسعه اکوسیستم‌های بومی و قانونمند کردن فعالیت این پلتفرم‌ها باشند. نمونه‌هایی مانند ویجت در چین نشان‌دهنده تلاش برای ایجاد نمونه‌های جایگزین و حفظ حاکمیت داده‌ها است. (حسام و همکاران، ۱۴۰۰)

۸-۲- اقتصاد پلتفرمی و پیامدهای اجتماعی:

در سطح کلان‌تر، رویکردهای مختلف به پلتفرم‌ها همچنین بر نحوه تأثیر آنها بر بازار کار، نابرابری اجتماعی و اقتصاد تأثیرگذار است. برخی مدل‌ها به اشتراک‌گذاری منابع و فرصت‌های اقتصادی بیشتر تأکید دارند، در حالی که برخی دیگر نگران انحصارطلبی و سلطه اقتصادی پلتفرم‌ها هستند. (اجلایی، ۱۴۰۱)

۹- نتیجه‌گیری

سکوهای برخط یا پلتفرم‌های آنلاین به عنوان زیرساخت‌های حیاتی فضای دیجیتال، نقش محوری در تسهیل ارتباطات، ارائه خدمات و توسعه اقتصاد دیجیتال ایفا می‌کنند. با این حال، ماهیت پیچیده و گستردگی فعالیت‌های این پلتفرم‌ها، چالش‌های حقوقی متعددی به ویژه در حوزه مسئولیت کیفری و مدنی ایجاد کرده است که نظام حقوقی ایران هنوز نتوانسته به طور کامل و جامع به آنها پاسخ دهد.

در حقوق ایران، اصل شخصی بودن مسئولیت مدنی و کیفری حاکم است و مسئولیت عمدتاً متوجه کاربران است؛ اما در مواردی که پلتفرم‌ها به سبب تقصیر یا سوءنیت خود در مدیریت محتوا یا حفظ حریم خصوصی کوتاهی کنند، مسئولیت آنها نیز قابل اثبات و اعمال است. این اصل موجب شده است که پلتفرم‌ها در قبال نقض حریم خصوصی کاربران و انتشار محتوای مجرمانه، مسئولیت محدودی داشته باشند و در نتیجه، ابهامات و نااطمینانی‌های حقوقی فراوانی در این حوزه وجود داشته باشد.

مقایسه رویکردهای جهانی نشان می‌دهد که نظام‌های حقوقی مختلف، بسته به ساختار حقوقی و فرهنگی خود، رویکردهای متفاوتی نسبت به مسئولیت پلتفرم‌ها اتخاذ کرده‌اند؛ از مصونیت نسبی در آمریکا گرفته تا مسئولیت محدود مشروط در اروپا و نظارت پیشینی در برخی کشورهای آسیایی. این تفاوت‌ها نشان‌دهنده ضرورت تطبیق قوانین ایران با مقتضیات فضای مجازی و تجارب بین‌المللی است.

مبانی نظری مسئولیت مدنی پلتفرم‌های آنلاین ترکیبی از اصول مسئولیت شخصی، رابطه سببیت، میزان کنترل و آگاهی پلتفرم‌ها و مدل‌های مختلف حقوقی است. در ایران، اصل شخصی بودن مسئولیت و قاعده مسئولیت مباشر غالب است، اما با توجه به تحولات فناوری و پیچیدگی‌های فضای مجازی، نظریه‌های جدیدی مانند مسئولیت متناسب با کنترل و آگاهی مطرح شده‌اند که می‌توانند چارچوبی متوازن برای تنظیم مسئولیت پلتفرم‌ها ارائه دهند.

برای رفع این چالش‌ها، تدوین قوانین جامع و شفاف در حوزه مسئولیت مدنی و کیفری پلتفرم‌ها ضروری است؛ قوانینی که با تعریف دقیق مفاهیم کلیدی، تعیین حدود مسئولیت، تضمین حفظ حریم خصوصی کاربران و پیش‌بینی سازوکارهای نظارتی و ضمانت اجرای مؤثر، زمینه توسعه پایدار و امن فضای دیجیتال را فراهم آورد. همچنین ایجاد نهادهای تنظیم‌گر واحد و آموزش مراجع قضایی در خصوص ماهیت و مسئولیت‌های پلتفرم‌ها می‌تواند به کاهش ابهامات و ارتقای امنیت حقوقی کمک کند. در نهایت، با توجه به نقش حیاتی پلتفرم‌های آنلاین در اقتصاد و جامعه، توجه ویژه به مسئولیت‌های حقوقی آنها و ایجاد تعادل میان آزادی فعالیت‌های دیجیتال و حفظ حقوق کاربران، از الزامات اساسی برای توسعه فضای مجازی سالم و قانونمند در ایران است.

سکوه‌های بخط یا پلتفرم‌های آنلاین به عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه فضای دیجیتال و اقتصاد نوین، نقش بی‌بدیلی در تسهیل ارتباطات، ارائه خدمات متنوع و ایجاد بازارهای جدید ایفا می‌کنند. این پلتفرم‌ها، با فراهم آوردن بستری برای تعامل میلیون‌ها کاربر و تبادل حجم عظیمی از داده‌ها، به سرعت در حال گسترش و تحول هستند. اما این رشد سریع و گسترده، همزمان با ایجاد فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی، چالش‌های حقوقی پیچیده‌ای را نیز به همراه داشته است که نظام حقوقی ایران تاکنون نتوانسته به طور کامل و جامع به آنها پاسخ دهد.

در بستر حقوق مدنی ایران، اصل شخصی بودن مسئولیت، مبنای اصلی تعیین مسئولیت مدنی و کیفری است؛ به این معنا که هر شخص تنها مسئول اعمال و رفتار خود است و مسئولیت اعمال دیگران به طور مستقیم بر عهده او نیست مگر در موارد خاصی که قاعده مسئولیت مباشر یا تضامنی برقرار باشد. این اصل باعث شده است که پلتفرم‌های آنلاین که نقش واسطه‌ای و تسهیل‌کننده دارند، عمدتاً مسئولیت محدودی در قبال نقض حقوق کاربران، به ویژه نقض حریم خصوصی، داشته باشند. مسئولیت اصلی در این حوزه متوجه کاربران است که محتوای ناقض حقوق دیگران را تولید یا منتشر می‌کنند.

با این حال، این رویکرد سنتی در مواجهه با پیچیدگی‌های فضای مجازی و فناوری‌های نوین، با چالش‌های جدی مواجه شده است. فقدان تعریف دقیق و جامع از «پلتفرم» در قوانین ایران، ابهام در حدود مسئولیت کیفری و مدنی آنها، نبود قوانین مدون در زمینه حفاظت از داده‌ها و حریم خصوصی، و همچنین پراکندگی مقررات و تعدد نهادهای تنظیم‌گر، موجب شده است که حقوق کاربران و فعالان فضای مجازی در معرض نااطمینانی و آسیب‌های حقوقی قرار گیرند. این وضعیت، علاوه بر ایجاد خلأهای قانونی، مانع از توسعه سالم و پایدار اقتصاد دیجیتال می‌شود و اعتماد عمومی به فضای مجازی را کاهش می‌دهد.

تحلیل تطبیقی نظام‌های حقوقی مختلف جهان نشان می‌دهد که رویکردهای متنوعی نسبت به مسئولیت پلتفرم‌ها اتخاذ شده است. در ایالات متحده، پلتفرم‌ها به طور نسبی از مسئولیت در قبال محتوای کاربران معاف هستند و این مصونیت قانونی

زمینه‌ساز رشد سریع فناوری و نوآوری شده است. در مقابل، نظام‌های حقوقی اروپایی با اتخاذ رویکرد مسئولیت محدود مشروط، پلتفرم‌ها را ملزم به نظارت و حذف سریع محتوای مجرمانه یا ناقض حقوق کرده‌اند. برخی کشورهای آسیایی نیز با رویکردهای سختگیرانه‌تر، مسئولیت سنگین‌تری بر عهده پلتفرم‌ها گذاشته‌اند و نظارت پیشینی و کنترل شدید محتوا را الزامی کرده‌اند. این تنوع رویکردها نشان می‌دهد که هر کشور باید با توجه به ساختار حقوقی، فرهنگی و اقتصادی خود، چارچوب مسئولیت پلتفرم‌ها را تعریف کند.

در ایران، ضرورت بازنگری و اصلاح قوانین موجود و تدوین مقررات جامع و شفاف در حوزه مسئولیت پلتفرم‌های آنلاین، امری اجتناب‌ناپذیر است. این قوانین باید به طور دقیق حدود مسئولیت کیفری و مدنی پلتفرم‌ها را مشخص کنند، تعاریف روشن و کاربردی از مفاهیمی مانند «پلتفرم»، «محتوای مجرمانه»، «حریم خصوصی» و «داده‌های شخصی» ارائه دهند و سازوکارهای مؤثر برای نظارت، پالایش محتوا و جبران خسارات پیش‌بینی کنند. همچنین، ایجاد نهادهای تنظیم‌گر واحد و تخصصی، آموزش مراجع قضایی و افزایش آگاهی عمومی درباره حقوق و مسئولیت‌ها، از دیگر ضرورت‌های توسعه فضای حقوقی سالم در این حوزه است.

علاوه بر این، باید تعادلی دقیق میان حمایت از آزادی بیان و نوآوری در فضای دیجیتال با حفظ حقوق کاربران و جلوگیری از سوءاستفاده‌ها برقرار شود. مصونیت قانونی پلتفرم‌ها باید به گونه‌ای تنظیم شود که ضمن حمایت از فعالیت‌های مشروع، از تبدیل شدن آنها به بستری برای نقض حقوق و انتشار محتوای مجرمانه جلوگیری کند. در این راستا، الگوهای موفق بین‌المللی می‌توانند به عنوان مبنایی برای تدوین مقررات متناسب با شرایط ایران مورد استفاده قرار گیرند.

در نهایت، توجه به مسئولیت مدنی پلتفرم‌ها در نقض حریم خصوصی، به ویژه در شرایطی که پلتفرم‌ها به دلیل کوتاهی در مدیریت داده‌ها یا عدم رعایت استانداردهای امنیتی باعث ورود خسارت به کاربران می‌شوند، اهمیت ویژه‌ای دارد. تعیین دقیق مسئولیت، الزام به رعایت سیاست‌های حفظ حریم خصوصی، استفاده از فناوری‌های امنیتی پیشرفته و ایجاد سازوکارهای جبران خسارت، از جمله راهکارهای کلیدی برای محدود کردن نقش تسهیل‌کننده پلتفرم‌ها در نقض حریم خصوصی است.

در یک جمع‌بندی کلی:

پلتفرم‌های آنلاین نقش حیاتی در اقتصاد و اجتماع دیجیتال دارند اما مسئولیت حقوقی آنها در ایران با ابهامات و خلأهای قانونی مواجه است.

اصل شخصی بودن مسئولیت در حقوق ایران، مسئولیت عمده را بر عهده کاربران گذاشته و مسئولیت پلتفرم‌ها محدود است، اما این رویکرد نیازمند بازنگری و اصلاح است.

رویکردهای جهانی متنوع‌اند و ایران می‌تواند با بهره‌گیری از تجارب بین‌المللی، چارچوب قانونی مناسبی برای خود تدوین کند.

تدوین قوانین جامع، ایجاد نهادهای تنظیم‌گر تخصصی، آموزش مراجع قضایی و آگاهی‌بخشی عمومی از ضرورت‌های توسعه فضای حقوقی سالم است.

تعادل میان حمایت از آزادی فعالیت‌های دیجیتال و حفظ حقوق کاربران، کلید توسعه پایدار فضای مجازی است. مسئولیت مدنی پلتفرم‌ها در قبال نقض حریم خصوصی باید با توجه به میزان کنترل و آگاهی آنها تعیین شود و راهکارهای حقوقی و فنی برای حفاظت از داده‌ها تقویت گردد.

با اتخاذ این رویکردها، می‌توان زمینه‌ساز توسعه فضای دیجیتال امن، قانونمند و مبتنی بر احترام به حقوق افراد در ایران شد و از ظرفیت‌های فناوری برای پیشرفت اجتماعی و اقتصادی بهره‌برداری کرد.

۱۰- راهکارها و پیشنهادهای حقوقی

الزام به پالایش فعالانه محتوا و حذف محتوای مجرمانه: پلتفرم‌ها باید مکلف شوند تا علاوه بر حذف محتوای مجرمانه پس از دستور قضایی، به صورت فعالانه محتوای ناقض حریم خصوصی را شناسایی و حذف کنند تا از انتشار اطلاعات شخصی بدون رضایت جلوگیری شود.

ایجاد و اجرای سیاست‌های حفظ حریم خصوصی شفاف: پلتفرم‌ها باید سیاست‌های مشخص و قابل فهمی در خصوص جمع‌آوری، استفاده و اشتراک‌گذاری داده‌های کاربران تدوین و به کاربران اطلاع‌رسانی کنند تا حقوق کاربران در حفاظت از داده‌های شخصی‌شان تضمین شود.

تنظیم قراردادهای عدم افشا و تعهدات حفاظتی: استفاده از قراردادهای عدم افشا (NDA) و تعهدات حفاظتی میان پلتفرم و کاربران یا میان پلتفرم و ارائه‌دهندگان خدمات، به منظور محدود کردن دسترسی و استفاده غیرمجاز از داده‌های شخصی. اجرای استانداردهای امنیتی و رمزنگاری داده‌ها: الزام پلتفرم‌ها به استفاده از رمزنگاری قوی، احراز هویت دو مرحله‌ای و به‌روزرسانی مداوم نرم‌افزارها برای جلوگیری از دسترسی غیرمجاز به اطلاعات شخصی کاربران.

تعریف مسئولیت مدنی و کیفری مشخص برای پلتفرم‌ها: تدوین قوانین شفاف که پلتفرم‌ها را در صورت کوتاهی در حفاظت از داده‌ها و نقض حریم خصوصی مسئول بداند و ضمانت اجرای حقوقی مناسبی برای جبران خسارات ناشی از این نقض‌ها پیش‌بینی کند.

محدود کردن اشتراک‌گذاری اطلاعات حساس: توصیه به کاربران و الزام پلتفرم‌ها به محدود کردن انتشار و اشتراک‌گذاری اطلاعات حساس مانند شماره شناسنامه، کارت بانکی و سایر داده‌های شخصی در فضای عمومی.

ایجاد نهادهای نظارتی و تنظیم‌گر مستقل: تشکیل نهادهای تخصصی برای نظارت بر فعالیت پلتفرم‌ها و رسیدگی به شکایات مربوط به نقض حریم خصوصی و اعمال مقررات مربوطه.

آگاهی‌بخشی و آموزش کاربران: افزایش آگاهی کاربران درباره حقوق خود، نحوه حفاظت از داده‌ها و روش‌های پیشگیری از نقض حریم خصوصی در فضای مجازی.

منابع و مآخذ

۱. اجلالی، علی اکبر، (۱۴۰۱) شهر الکترونیک، انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، چاپ اول.
۲. اصلانی، حمید رضا، (۱۴۰۳) حقوق فناوری اطلاعات، نشر میزان، تهران، چاپ اول.
۳. انصاری، باقر، (۱۴۰۲) حقوق حریم خصوصی، انتشارات سمت، تهران، چاپ اول.
۴. انصاری، باقر، (۱۳۹۹) حریم خصوصی و حمایت از آن در حقوق اسلام، تطبیقی و ایران، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۶۶، زمستان.
۵. انصاری، باقر، (۱۳۹۹) حمایت از حریم خصوصی، معاونت پژوهش و تدوین و تنقیح قوانین و مقررات ریاست جمهوری، تهران، چاپ اول.
۶. یاد، ابراهیم، (۱۳۹۸) حقوق کیفری اختصاصی (۱)، نشر رهام، تهران، چاپ اول.
۷. جعفری، عباس، (۱۳۹۵) بررسی حق حریم خصوصی، مجله تعالی حقوق، شماره اول، مهر ماه.
۸. حسام، ابوالفضل؛ مدیو جونی، محمد؛ میری، حسین؛ یمرلی، صالح؛ مسئولیت مدنی پلتفرم‌های آنلاین ناشی از نقض حریم خصوصی اطلاعاتی از سوی کاربران؛ مطالعه تطبیقی در ایران، امریکا و اتحادیه اروپا مجله: پژوهش‌های ارتباطی «پاییز ۱۴۰۰ - شماره ۱۰۷ رتبه: ب/23) ISC صفحه - از ۶۹ تا ۹۱».
۹. حیدری آقامیری کندی، مهدی؛ بررسی مسئولیت کیفری پلتفرم‌های آنلاین و جرایم ارتكابی کاربران آنها در حقوق کیفری ایران و آمریکا مقاله کنفرانس بین المللی و ملی مطالعات مدیریت، حسابداری و حقوق مجموعه مقالات یازدهمین کنفرانس بین المللی و ملی مطالعات مدیریت، حسابداری و حقوق رتبه: بین المللی ۱۴۰۴ (صفحه - از ۴۷۴ تا ۴۸۷).
۱۰. رحمدل، منصور، (۱۳۹۷) حق انسان بر حریم خصوصی، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۷۰، زمستان.
۱۱. زیبر، اولریش، (۱۴۰۱) جرایم رایانه ای، ترجمه محمد علی نوری، رضا نجوانی، مصطفی بختیاروند، احمد رحیمی مقدم، نشر گنج دانش، تهران، چاپ اول.
۱۲. علوی، راضیه سادات؛ ذوالفقاری، مهدی؛ براتی، مرتضی؛ بررسی اعانه بر جرم بامحوریت توجه به ارزش‌های اخلاقی در اسلام و حقوق مجله: پژوهش‌های اخلاقی» بهار ۱۴۰۴ - شماره ۵۹ رتبه: ب/25) ISC صفحه - از ۳۴۵ تا ۳۶۹.
۱۳. محمد زاده، شهرام، (۱۳۹۸) نگاهی به حقوق شهروندی و آزادیهای مشروع در رسیدگی‌های کیفری، معاونت آموزش قوه قضاییه، فکرسازان، تهران، چاپ اول.
۱۴. موالی زاده، سید قاسم، بررسی تطبیقی حق بر حریم خصوصی در اسناد و رویه‌های بین المللی و نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق عمومی، دانشگاه شهید بهشتی، تابستان ۱۳۹۵.
۱۵. ون دایک، جان، (۱۴۰۱) سیاست گذاری در جامعه شبکه ای، ترجمه پیروز ایزدی، فصلنامه رسانه، سال پانزدهم، شماره ۲.

The Status of Online Platforms and Their Legal Challenges

Gholamreza Jahidmah

Master's Degree Student, Private Law Department, Apadana Institute, Member of the Judiciary Bar Association

Abstract:

Objective: With the expansion of digital technologies, online platforms have played a key role as the main platforms for providing various services in cyberspace. These platforms have had a profound impact on the economy and culture of society by providing the possibility of exchanging information, buying and selling, and providing various services. However, this rapid growth is accompanied by numerous legal challenges resulting from the lack of comprehensive laws, ambiguity in responsibilities, and the dispersion of regulations. **Method:** In this study, using a documentary and comparative method, the laws and regulations related to the legal and criminal liability of online platforms in Iran have been examined and compared with the legal systems of the United States and Europe. Also, relevant court cases and regulations have been analyzed to identify the current situation and legal gaps. **Findings:** The criminal liability of platforms in Iran is mainly determined based on Article 751 of the Islamic Penal Code and Article 747 of the Islamic Penal Code, in which platforms are held liable as legal entities for committing computer crimes. The principle of personal liability prevails in the Iranian legal system, and users are usually responsible for their actions, except in cases where the platform has malicious intent or gross negligence. Existing laws, including the Computer Crimes Law, require platforms to actively filter criminal content, but the lack of specific legal immunity has exposed platforms to serious legal risks. Compared to the legal systems of the United States and Europe, Iran has a different approach to the civil liability of platforms for violating users' privacy, and new legal proposals are being developed that aim to make platforms more accountable. The fragmentation of regulations and the lack of a single regulatory body have exacerbated regulatory and legal challenges and caused uncertainty in the digital business environment. **Results:** The legal status of online platforms in Iran requires the development of comprehensive and transparent laws that clearly define the limits of criminal and civil liability of platforms. Also, the establishment of specific legal frameworks for filtering content and protecting users' privacy, along with ensuring reasonable legal immunity for platforms, are requirements for the sustainable development of the digital economy. In addition, it is necessary to train judicial authorities and establish a single regulatory body to coordinate and monitor the activities of platforms.

Keywords: Online Platforms, Civil Liability, Computer Crime Law, Privacy, Content Filtering, Cyberspace, Digital Legislation, Legal Immunity, Iranian Legal System.
